

اولین زن تصویرگر ایرانی

مهرنوش کیان پور اتابکی

کارشناس ارشد تصویرسازی، مدرس دانشگاه آزاد شوشتر



لیلی تقی پور

در سال‌های پایانی دوران مشروطیت و هجوم اندیشه‌های نو توسط قشر روشنفکران جامعه، کم‌کم دختران از اندرونی خانه‌ها، به فضای باز اجتماعی وارد شدند. تا آن زمان در ادبیات داستانی ایران، به جز چند مورد انگشت‌شمار، شخصیت‌های دختر و زن حضور نداشتند. نویسندگان همه مرد بودند و اجازه ورود به اندرونی خانه‌ها را نمی‌یافتند.

سخن گفتن از دختران و زنان نیز در جامعه نکوهیده بود. چند زن ادیب آن دوره نیز که وابسته دربار بودند، در گستره شعر قلم می‌زدند.

حضور زن در جامعه، به حضور زن در حیطه ادبیات انجامید و به دنبال آن، ورود زنان در شاخه‌های دیگر از جمله هنر تصویرگری، نقاشی، گرافیک و...

در سال ۱۳۱۹ خورشیدی، دانشکده هنرهای زیبا دانشگاه تهران تأسیس شد که تأثیر آن در پرورش استعدادهاى هنرمندان جوان آن دوره را نمی‌توان نادیده گرفت. زنان نیز بخشی از راه‌یافتگان به این دانشکده بودند که بزرگانی چون لیلی تقی‌پور، ژانت میخائیلی و ناهید حقیقت از آن دسته‌اند.

به جرأت می‌توان خانم لیلی تقی‌پور را اولین زن تصویرگر حرفه‌ای کتاب کودک در ایران دانست. مرحوم لیلی تقی‌پور، در سال ۱۲۹۹، در شهر مشهد متولد شد. دوران جوانی را در مشهد سپری کرد و در این شهر، زیر نظر استاد مؤیدپردازی^۱، به آموزش نقاشی پرداخت و بعد از چندی، به اتفاق خانواده راهی تهران شد. در سال ۱۳۱۹ همزمان با برپایی دانشکده هنرهای زیبای تهران، در آن دانشکده مشغول به تحصیل شد.

از اساتید وی در این دانشکده، می‌توان به خانم امین‌فر^۲ و علی محمد حیدریان^۳ اشاره کرد. خانم تقی‌پور، در سال ۱۳۱۴ خورشیدی، برای کتاب عروسان کوه نوشته جبار باغچه‌بان، تصویرهایی کشید. برای این کتاب که شامل ۲۶ افسانه بود، تقی‌پور ۵۶ طرح کشید که جز طرح جلد، همه سیاه و سفید بودند. این آثار به صورت مجموعه‌ای از خطوط هاشوری و سطوح سیاه و سفید، به سبک رئالیسم کودکانه خلق شده‌اند. تصاویر در قسمت‌های مختلف کتاب و در لابه‌لای متن و یا در آخر هر داستان جا داده شده‌اند.

استفاده از مشخصه‌های معماری ایران، لباس‌های محلی و نقوش سنتی، باعث تمایز آثار وی با دیگر تصویرگران هم‌دوره‌اش شده است. او با تصویرگری‌های کتاب افسانه‌های کهن، اولین قدم به سوی تصویرگری نوین ایران را برداشت.

از جمله نشریاتی که وی در آن دوره با آن‌ها همکاری داشت، می‌توان به نشریه «بیداری ما»، «مجله دانش‌آموز»، «هنر و مردم»، «اطلاعات و سخن» اشاره کرد. او در سال ۱۳۲۷، کتاب «الفا»^۴ می‌باغچه‌بان را تصویرگری کرد که جزء تصویرگری‌های آموزشی آن دوران محسوب شود.

«داستان‌های ملل»، از دیگر آثاری است که وی برای نوشته‌های مهتدی^۵، تصویرگری کرده و با همکاری «انجمن روابط فرهنگی ایران و اتحاد جماهیر شوروی» به چاپ رسیده است.

وی در آبان ۱۳۲۸، به استخدام رسمی وزارت فرهنگ



داستان یک چشم و دو چشم و سه چشم از داستان‌های ملل

وقت درآمد و در هنرستان بانوان شروع به فعالیت کرد. خانم تقی‌پور، بعد از ۷ سال کار در وزارت فرهنگ، فعالیت هنری خویش را در موزه ایران باستان آغاز می‌کند. وی طراحی کتاب «مارلیک» را در این دوره بر عهده می‌گیرد و در راستای آن، به بازسازی نقوش اشیای به دست آمده از این تمدن می‌پردازد.

وی همچنین، تصویرگری تعدادی از کتاب‌های درسی دهه ۲۰ و ۳۰ را بر عهده داشت که از آن جمله می‌توان به کتاب سرگرمی‌ها و خواندنی‌های سال چهارم دبستان اشاره کرد.

آخرین کتابی که خانم تقی‌پور در دهه ۳۰ تصویرگری کرد، «داستان‌های ملل»، به ترجمه پرچهر حکمت بود. در این کتاب، وی به زیبایی و با شناخت از خصوصیات نژادی سرزمین‌های مختلف، همگام با نویسندگان با مخاطب ارتباط برقرار می‌سازد. تقی‌پور در این اثر، نسبت به آثار قبل جسارت بیشتری به خرج داده و نیز به جنبه‌های آموزشی تصویرگری به خوبی توجه کرده است.

از دیگر آثار ترجمه شده که خانم تقی‌پور تصویرگری آن را بر عهده داشت، می‌توان به کتاب‌های «لورنادون»^۷ و «فرزند ربوده شده» اشاره کرد.

در کل، می‌توان بیان داشت که خانم تقی‌پور در تصویرگری آثارش، به جنبه‌های بومی و تاریخی توجه بسیاری داشت. توجه به پیش‌زمینه، عمق نهایی، تناسب در ترکیب‌بندی‌ها از خصوصیات آثار ایشان است. او را می‌توان به درستی اولین زن تصویرگر حرفه‌ای ایران دانست که در دوران زندگی خویش، حدود ۴۰ کتاب تصویرگری کرده است.

پی‌نوشت:

۱- (۱۲۹۹ - ۱۹۲۰)، تولد ایشان مقارن با تولد هنرمندانی چون



داستان‌های ملل، پیچهر حکمت، بنگاه ترجمه و نشر، تهران ۱۳۳۷

محمود جوادی‌پور، جلیل ضیاء‌پور و مهدی ویشکایی است.

۲- حسین علی مؤیدپداری، متولد ۱۲۹۹ خورشیدی، از آموزش دیدگان مدرسه مستظرفه بود و علاوه بر نقاشی در زمینه کاریکاتور، صورت‌نگری، طراحی تمبر و... فعالیت داشت.

۳- از اساتید دانشکده هنرهای زیبا، مقارن با اساتید وزیری و حیدریان

۴- علی محمد حیدریان، نقاش و مدرس (۱۲۷۵ - ۱۳۶۹)، از شاگردان کمال‌الملک بود. وی به اتفاق حسنعلی وزیری، در برپایی دانشکده هنرهای زیبا همکاری داشت.

۵- کتاب «الغیا»، نوشته جبار عسکر زاده باغچه‌بان، تهران، نشر علمی ۱۳۲۷. جبار عسکرزاده باغچه‌بان، مدیر و معلم مدرسه ناشنویان در شیراز بود که تمام عمر خود را صرف آموزش به این کودکان کرده است.

۶- صبحی مهتدی، از گویندگان سرشناس رادیو ملی ایران که افسانه‌ها و قصه‌های گذشته ایران را جمع‌آوری کرد و در کتابی به نام افسانه‌ها (۱ و ۲) به چاپ رساند.

۷- لورنادون، اثر لاک مور، انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران ۱۳۳۷



داستان‌های ملل، صبحی، انجمن روابط ایران و شوروی، ۱۳۳۰

منابع:

- ۱- پاکباز، روئین: دایره‌المعارف هنر، انتشارات فرهنگ معاصر، چاپ دوم، تابستان ۱۳۷۹
- ۲- مجله زن روز، ۱۶ آبان ۱۳۷۷، شماره ۱۶۷۹، سال سی و چهارم، صفحه ۱۸ و ۱۹
- ۳- فرخزاد، پوران: دانشنامه زنان فرهنگساز ایران «زن از کتیبه تا تاریخ»، جلد اول، نشر زریاب، چاپ اول ۱۳۷۸
- ۴- مجابی جوادی: پیشگامان نقاشی معاصر ایران، ترجمه کریم امامی، نشر هنر ایران، زمستان ۷۶
- ۵- محمدی، محمدهادی و زهره قائینی: تاریخ ادبیات کودکان ایران، جلد ۵، نشر چیستا، چاپ اول ۱۳۸۱